

De tyske Forskuds- og Kreditforeninger og den lille Bedrift. *)

Af P. Chr. Hansen.

I dette og det følgende Aar fejrer en af vort økonomiske Livs interessanteste og betydningsfuldeste Institutioner sit Jubilæum. I den lille By Delitzsch i Provinsen Sachsen

*) Redakt.-Anm. Forfatteren til denne Afhandling, Hr. stud. jur. P. Chr. Hansen, vil være Tidsskriftets Læsere bekendt fra Artiklen i forrige Hefte om de statsvidenskabelige Seminarier (N. T. XIII, 337), fra en lille Bog om Arbejderboligerne i Danmark (N. T. XI, 191) og fra den nobilingske Affaire (N. T. XII, 27). Foruden at have studeret Nationaløkonomi i Paris, London o. fl. St., har han i Tyskland navnlig studeret i Dresden under Böhmert og i Leipzig under Roscher. For Tiden studerer han imidlertid ved Universitetet i Strassburg, under Schmoller og Knapp. — Nærværende Afhandling er nu netop udarbejdet ved det af de nævnte to Professorer ledede Seminarium, og har her fundet en meget gunstig Bedømmelse. Den udgjør et Brudstykke af et større Arbejde om Kooperationen i Tyskland. Af Hensyn til Pladsen have flere Punkter kun kunnet antydes. Den større Afhandling giver en noget udførligere historisk Fremstilling, omhandler navnlig de kooperative Foreningers Forhold til Arbejderne og behandler Spørgsmaalet om en Reform af det nuværende Kreditsystem. Den vil om nogen Tid udkomme paa Tysk, enten som særlig Bog eller som et Bind af de af Prof. Schmoller udgivne «Staats- und socialwissenschaftliche Forschungen».

Den her meddelte Afhandling har ganske vist de tyske Forhold særligt for Øje; men disse staa dog Forholdene i Danmark saa nær, at ogsaa danske Læsere ville læse Artiklen med Fornøjelse og Udbytte.

A. P.

De tyske Forskuds- og Kreditforeninger og den lille Bedrift. *)

Af P. Chr. Hansen.

I dette og det følgende Aar fejrer en af vort økonomiske Livs interessanteste og betydningsfuldeste Institutioner sit Jubilæum. I den lille By Delitzsch i Provinsen Sachsen

*) Redakt.-Anm. Forfatteren til denne Afhandling, Hr. stud. jur. P. Chr. Hansen, vil være Tidsskriftets Læsere bekendt fra Artiklen i forrige Hefte om de statsvidenskabelige Seminarier (N. T. XIII, 337), fra en lille Bog om Arbejderboligerne i Danmark (N. T. XI, 191) og fra den nobilingske Affaire (N. T. XII, 27). Foruden at have studeret Nationaløkonomi i Paris, London o. fl. St., har han i Tyskland navnlig studeret i Dresden under Böhmert og i Leipzig under Roscher. For Tiden studerer han imidlertid ved Universitetet i Strassburg, under Schmoller og Knapp. — Nærværende Afhandling er nu netop udarbejdet ved det af de nævnte to Professorer ledede Seminarium, og har her fundet en meget gunstig Bedømmelse. Den udgjør et Brudstykke af et større Arbejde om Kooperationen i Tyskland. Af Hensyn til Pladsen have flere Punkter kun kunnet antydes. Den større Afhandling giver en noget udførligere historisk Fremstilling, omhandler navnlig de kooperative Foreningers Forhold til Arbejderne og behandler Spørgsmaalet om en Reform af det nuværende Kreditsystem. Den vil om nogen Tid udkomme paa Tysk, enten som særlig Bog eller som et Bind af de af Prof. Schmoller udgivne *•Staats- und socialwissenschaftliche Forschungen•*.

Den her meddelte Afhandling har ganske vist de tyske Forhold særligt for Øje; men disse staa dog Forholdene i Danmark saa nær, at ogsaa danske Læsere ville læse Artiklen med Fornøjelse og Udbytte.

A. P.

traadte for netop 30 Aar siden nogle og halvtredsindstyve Smaaskomagere sammen, efter Opfordring af den daværende Retsassessor Heinrich Schulze, for af en fælles Kasse at købe Læder i større Partier og igjen overlade det i mindre Partier til Medlemmerne af Foreningen. Dette var den første Raastof-Forening i Tyskland. Et Aar senere, i April 1850, dannede der sig i samme By en ny Forening af Haandværkere, denne Gang 100 i Tallet: Man stiftede en Forskudsforening. Institutioner af dette Navn dukkede den Gang op rundt omkring i de tyske Byer. De højere Klasser vare kun altfor tydeligt blevne mindede om deres i lang Tid forglemte Pligter mod de lavere, ubemidlede Samfundslag; fra Frankrig var der kommet visse mere eller mindre klare Antydninger om Arbejds- og Arbejder-Organisationer til Tyskland. Man begyndte at tage disse Ideer op; men hvad der virkelig kom til Udførelse, indskrænkede sig til Kasser, hvor Smaafolk kunde faa Laan af indtil 25 Thaler mod en ringe eller slet ingen Rente. Men disse «Forskudsforeninger» eller Folkebanker, der for en Del snart gik ind og i Reglen førte en kummerlig Tilværelse uden at kunne tilfredsstille den forhaandenværende Trang, adskilte sig væsenlig fra Delitzscher-Institutionen; her blev Renten af Laanene sat til 5—10 pCt., og desuden blev der forlangt et maanedligt Bidrag af en Groschen, som blev opsparet for hvert enkelt Medlem, og som blev skrevet af ved Modtagelsen af Forskudene. Dette var da den første egenlige Forskuds- eller Kreditforening i Tyskland. I Begyndelsen var vel denne Institutions Virksomhed temmelig beskeden, da man ikke var i Stand til paa den antydede Maade at spare nogen betydelig Foreningskapital sammen; men Spiren til den senere

Udvikling var tilstede, idet Laantagerne selv lededes til at tage Del i det hele Foretagende og til ved egne Anstrengelser at danne en Kapital. I den nys omtalte Raastof-Forening vare Medlemmerne solidarisk forpligtede. Det samme var Tilfældet med den næsten samtidig oprettede Raastof-Forening i Eilenburg for Snedkere, og da denne Bestemmelse viste sig hensigtsmæssig, saa vovede man ogsaa at anvende den ved Forskudsforeningerne, for ogsaa her at sikre Driftskapitalen. Schulze var imidlertid traadt i Statens Tjeneste og havde forladt Delitzsch. Man gjorde nu ogsaa et Forsøg paa at drage fremmede Kapitaler til under Bibeholdelse af det faste Medlemsbidrag (en Groschen om Maaneden). En Læge, Dr. Bernhardt, og en Skræddermester Bürmann stiftede nemlig i Aaret 1851 en Forskudsforening i Eilenburg paa dette Grundlag, og det med et saadant Held, at man allerede i det første Aar kunde udlaane 8801 Thaler, og det følgende Aar 13 336.

Først da den egenlige Ophavsmand, Schulze, havde opgivet Statstjenesten og var vendt tilbage til Delitzsch, blev Delitzscher-Foreningen omorganiseret i Efteraaret 1852 paa det Grundlag, at Medlemmerne selv skulde danne Kapitalen med Ret til Dividende i Forhold til deres Indskud, og hermed var da Principet for den nuværende Ordning slaaet fast. I Stedet for de faste Medlemsbidrag og den dermed i Forbindelse staaende ligelige Fordeling af Overskudet, blev det tilladt at indskyde saa meget eller saa lidt, man vilde, dog ikke under 2 Groschen maanedlig, og Dividenden fordeltes i Forhold til hvert Medlems Andel. Foreningen i Eilenburg optog dette System; det samme blev Tilfældet i 1853 med Forskudsforeningen i Nabobyen Zörbig, i 1854 med Foreningerne i Celle og

Eisleben, og i 1855 med Foreningerne i Meissen og Bitterfeld. Navnlig blev Meissnerforeningen i de følgende Aar Udgangspunktet for en Mængde Foreninger i Kongeriget Sachsen, der altid har frembudt en frugtbar Jordbund for disse Foretagender. I Aaret 1855 udgav Schulze-Delitzsch, som han nu kaldte sig, en Bog om Forskudsforeningerne («Vorschuss- und Creditvereine als Volksbanken»),*) hvori han udtaler, «at i en ikke fjern Fremtid vil der vist ikke være en eneste By i Tyskland, der ikke kunde opvise en saadan Forening», og dette Ord var ikke langt fra at gaa i Opfyldelse. Fra Aaret 1856 fik Bevægelsen et ganske overordenligt Opsving, der ikke lod sig standse af nogensomhelst Hindring, den være fra Politiets, Bureautiets eller Lovgivningens Side. Rigtig nok blev hist og her Kreditforeningerne forbudte, fordi Regeringen ikke ansaa dem for sikre; i Hannover skal 13 blomstrende Foreninger være blevne undertrykkede, som det synes for at beskytte Lavene. Ogsaa politiske Hensyn spillede her en Rolle, hvortil navnlig Grunden var, at Schulze-Delitzsch havde gjort sig bekjendt som Medlem af yderste Venstre i Nationalforsamlingen, især ved Skattenægtelser. Den djærve V. A. Huber fortæller, at han maatte forsvare en saadan Forening i Anledning af, at en Provincialregering havde forbudt den, og havde maattet paavise, at det hele Argument, hvorpaa de høje Herrer støttede sig, beroede paa, «at da disse Folk i 1848 havde gjort unyttigt politisk Vrøvl, skulde de heller ikke i 1856 slutte sig sammen med det nyttige Formaal at komme ud af det jammerlige Liv, som var og er Hoved-

*) Schulze-Delitzsch: Vorschuss- und Creditvereine als Volksbanken. Praktische Anweisung zu deren Einrichtung und Gründung. 5. Aufl. Leipzig. Verlag von Keil. 1876. p. 297 og ff.

grunden til deres politiske Daarskaber!*) Ogsaa mange privatretlige og handelsretlige Bestemmelser stode i Vejen for den nye Organisation.

For Aaret 1858 har man Aarsregnskaber fra over 45 Kreditforeninger; men efter paalidelige Angivelser bestod der dengang allerede mindst 120 med en Driftskapital af omtrent en Million Thaler. Siden 1859 er der regelmæssig udkommet Aarsberetninger, og man kan herigjennem med fuldstændig Nøjagtighed følge denne Bevægelse, der lige til den Dag idag har haft en Udstrækning, som man aldrig havde drømt om, og længe har haft Rod i andre Lande. Det er tilstrækkeligt at anføre de nyeste Tal. I Aaret 1877 bestod der i Tyskland 1827 Kreditforeninger, 622 Foreninger med enkelte Formaal (Raastof-, Magasin- og Produktionsforeninger), 624 Konsumforeninger, 50 Byggeselskaber, ialt 3123, saa at man kan regne paa et Antal af 3200 til 3300, da de statistiske Efterretninger ikke kunne holde Skridt med Oprettelsen af nye Foreninger. Antallet af Medlemmer maa vist kunne anslaaes til mere end én Million, Omsætningen til mindst 2200 Mill. Rigsmark, medens Kapital og Reseryefond tilsammen beløber sig til mindst 150—160 Millioner, og de rentebærende Udlaan til 400 à 410 Mill.

Lad os imidlertid endnu engang gaa to Decennier tilbage for at betragte en anden Side af Bevægelsen. Rundt omkring traadte Ønsket frem om at sammenkalde en almindelig Forsamling. Hertil virkede ikke alene Bevidstheden om Foreningernes Betydning og en vis Selvfølelse, men navnlig Trangen til at drøfte gjensidige In-

---

*) V. A. Huber: Die gewerblichen und wirthschaftlichen Genossenschaften der arbeitenden Klassen in England, Frankreich und Deutschland. Tübingen 1860, p. 97.

teresser ligeoverfor de mangelfulde Lovbestemmelser, til at udvexle de gjorte Erfaringer og lægge Grunden til en fælles Optræden i alle fælles Sager. I Juni 1859 kom da den første Forsamling af denne Art i Stand i Weimar, og fra den Tid har der hvert Aar været afholdt en Forsamling, som efterhaanden er kommen til at omfatte alle Arter af Foreninger. Resultatet blev Oprettelsen af et Central-Korrespondance-Bureau som Centrum for den hele Bevægelse, og af denne udviklede sig i de følgende Aar det almindelige Forbund af Foreninger (Verband der deutschen Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften), som fik sin nuværende Ordning i 1864. Hvert Aar finder en almindelig Forsamling Sted af Delegerede fra alle de Foreninger, der høre til Forbundet, og denne Forsamling ordner som øverste Instans alle fælles Anliggender uden nogensinde at gribe ind i de enkelte Foreningers særegne Anliggender. Forbundets Forretninger ledes af en Forretningsfører (Anwalt) med et særligt indrettet Bureau, en Stilling, som Schulze-Delitzsch siden den Tid har beklædt med en sjelden Opofrelse og overordenlig Dygtighed. Mellemed mellem disse Centralorganer og Lokalforeningerne ere de saakaldte Underforbund, d. v. s. Forbund omfattende Provinser, Landsdele eller enkelte bestemte Arter af Foreninger. Disse Underafdelinger have til Formaal at varetage særlige Interesser og at befordre et nærmere Samkvem mellem de enkelte Foreninger. Ved særegne mindre Forsamlinger forberede disse snevrere Forbund den almindelige Forsamling, udvexle deres Erfaringer og give tillige Centralbestyrelsen Lejlighed til ved Besøg hos Bestyrelserne og ved at overvære Forsamlinger at sætte sig ind i de enkelte Foreningers Forhold og Tarv og til at holde de enkelte Bevægelser i

Sammenhæng med hele den samlede Bevægelse. 31 saadanne Forbund ere allerede dannede i Tyskland. De af dem valgte Bestyrelser danne et snevrere Udvalg, som udgjør et Supplement til Centralbestyrelsen og som navnlig fører Kontrol med Forbundets Finanser. Til Forbundet hører ogsaa et Blad: «Blätter für Genossenschaftswesen». Endelig kan man omtale «die deutsche Genossenschaftsbank» i Berlin, oprettet af de forbundne Foreninger i 1868, et Aktieselskab foreløbigt med 3 Mill. Thaler. Formaålet er at give Foreningerne bankmæssig Kredit, naar de trænge dertil og tillige saa vidt muligt aabne Adgang for dem til Forretninger med andre Banker, ligesom ogsaa at hjælpe Foreningerne til i gjensidige Interesser at regulere Omløbet af Foreningernes egne Kapitaler. *)

Efter saaledes kortelig at have skildret Bevægelsen og Ordningen, skulle vi i det Følgende nærmere criticere enkelte Forhold.

Det er altsaa fra de mindre Haandværkere, fra Arbejdere, i det Hele fra Smaafolkene, at denne Bevægelse er udgaaet, især da Forskudsforenings-Bevægelsen har det Formaal, at lade en Kredit blive Flere under Et til Del, som den Enkelte altfor ofte er ude af Stand til at faa. Saaledes betegnede man fra Begyndelsen af Formaålet; saaledes betegner man det ogsaa den Dag idag. Schulze-Delitzsch's Ledetraad for Foreningerne, Vorschuss- und Creditvereine als Volksbanken, der nu er udkommen i 5te Oplag (1876), begynder saaledes: «Saa paatrængende nødvendig og saa almindelig anerkjendt er Trangen til Kredit-Institutioner for vor Haandværkerstand og det

---

*) Schulze-Delitzsch: Vorschussvereine, S. 303.

lille Erhverv, saa vel som for vore Arbejdere, at dens dybere Begrundelse, dens økonomiske Berettigelse ligeoverfor den store Handels- og Fabrikindustri's Bankbevægelse ikke behøver nogen nærmere Udførelse.* Begyndelsen var saa lovende, at man med nogen Ret ventede en ny Tidsalder for hele vort økonomiske Liv, at Schulze-Delitzsch i denne Bevægelse saa Fremtidens Lav, — saaledes hed hans Tidsskrift ogsaa tidligere — og at endogsaa en saa kritisk og nøgtern Iagttagelse som Huber endnu i Aaret 1858 kunde sige, at den delitzsch'ske Forening er Udgangspunktet for hele Rækken af Organer til Haandværkets økonomiske Regeneration.*)

Hermed er da Bevægelsens ejendommelige Karakter slaaet fast, og navnlig ere Kreditforeningerne overfladisk skildrede; men det bliver nødvendigt at gaa lidt nærmere ind paa disse Foreningers Organisation.

Den enkeltstaaende lille Haandværker eller Arbejder er ude af Stand til at skaffe sig en Kredit; det er ham umuligt, naar han Intet har, at skaffe en Kapital tilveje til at grundlægge eller udvide en Bedrift. Hans Indtægter bero først og fremmest paa hans Arbejdskraft, en temmelig upaalidelig Faktor, et usselt Element ligeoverfor den Sum af Kræfter, som ere nødvendige i Kampen for Tilværelsen. Den Ene kan blive syg og er derved ruineret med det samme, den Anden kan dø — hvem er sikker? Men man har endnu aldrig oplevet, at alle Haandværkerne i en By paa engang ere blevne syge eller gaaede fallit eller døde. Naar altsaa f. Ex. mellem 50 Personer kun én er udsat for disse Farer, saa maa isoleret enhver af de 50 bestandig føle sig usikker; men har han sluttet sig

---

*) Huber l. c. p. 111.

sammen med 49 Andre til fælles Beskyttelse og Understøttelse, saa falder der paa ham kun en Brøkdel, en halvtredsindstyvende Del af denne Risiko. Som vi saa — den Enkelte er altid henvist til sin personlige Arbejds-kraft, i hvert Fald er hans materielle Stilling saa prekær, at man ikke godt kan sige, om man deraf kan udlede nogen haandgribelig finansiel Sikkerhed. Hvorledes opnaar man da denne uundværlige Sikkerhed? Den ligger i den nylig omtalte Sammenslutning. Og da Alle omtrent ere ligestillede, da Alle have omtrent ligemeget at vinde og ligemeget at tabe, da Alle altsaa ere omfattede af en fuldstændig Solidaritet med Hensyn til deres Interesser, saa kunne de danne en Association, hvor Solidariteten er Princip, hvor Principet er En for Alle og Alle for En. Dette Grundlag accepterede Schulze og knyttede dertil fra først af Bestræbelsen for at opspare en Kapital for Medlemmerne, dels ved Hjælp af ligefremme Medlemsbidrag, dels ved at fordele Foreningens Udbytte.

Schulze siger selv i sin ovenfor nævnte Bog, Vorschuss- und Creditvereine, og i sin sidste Aarsberetning, at vil man i Korthed sammenfatte de Grundsætninger, hvorefter man i Foreningerne har organiseret Selvhjælpen for de mindre Erhvervsdrivende, der trænge til Kredit . . . for hvem de almindelige Banker enten slet ikke eller kun under besværlige Betingelser staa aabne, saa maa man mærke sig følgende Hovedpunkter, som skiller disse Foreninger væsenlig fra andre Instituter, der mer eller mindre bero paa Understøttelse, paa Udenforstaaendes gode Vilje.

1) Efter Reglen er Laansøgerne selv Bærere og Ledere af hele det til Tilfredsstillelsen af deres Tarv oprettede Foretagende, d. v. s. som Medlemmer af For-

eningen, hvorfor Risiko og Gevinst ved Foretagendet er fælles, og de have en afgjørende Stemme i Bestyrelsen.

2) Den Pengeomsætning, der kommer i Stand ved disse Foreninger, er overalt ordnet fuldstændig forretningsmæssigt (Præstation og Modpræstation) efter Reglerne for Bankomsætningen, saa at Foreningskreditorerne gennem Foreningskassen, og denne atter fra Laantagerne faar den sædvanlige Rente og Provision, foruden at Forretningsførerne og Kassebetjentene faa en Betaling svarende til deres Ulejlighed.

3) Ved øjeblikkelig fuld Betaling eller i Almindelighed efterhaanden ved periodiske smaa Medlemsbidrag skabes der Forretningsandele eller Tilgodehavende for Medlemmerne af Foreningen; disse afgive Maalestokken for Fordelingen af Dividenden, og ved Tilskrivning af denne til Kapitalen faas en bestandig voxende Foreningskapital.

4) Endvidere bliver der ved Optagelsen af nye Medlemmer betalt et Indskud en Gang for Alle, som i Forening med en Andel i Overskudet, henlægges til Reservefond, navnlig til Dækning af større Tab.

5) De Midler, der desuden ere nødvendige til at drive Forretningen, bringes tilveje under Form af Laan paa Grundlag af alle Medlemmernes Kredit under Et, saaledes at de Alle ere solidarisk ansvarlige.

6) Antallet af Medlemmer er ubegrænset, og enhver, der opfylder Statuternes almindelige Betingelser, kan blive Medlem, lige saavel som enhver kan træde ud igjen, naturligvis med en vis Opsigelsesfrist.

Vi ville nu efter det Anførte holde fast som Forudsætning, at Solidariteten er valgt, fordi den er den eneste

Kreditbasis, som kan erstatte andre haandgribelige Kreditgrundlag, og at Solidariteten tillige er det Grundlag for Krediten, som kun bør komme frem, hvor ethvert andet Grundlag mangler.

Solidariteten skulde først have en legal Form. Siden 1860 ere Schulzes Bestræbelser gaaede ud herpaa. For enhver Handling, siger han, som et Menneske foretager sig i fri Selvbestemmelse, er han ansvarlig; kun naar den personlige Ansvarlighed erstattes ved haandgribelige Garantier, naar der til Sikkerhed for Kreditor lægges en tilstrækkelig stor Kapital tilside, hvori Kreditor kan søge Fyldestgjørelse uden at hindres af Debtors ensidige Dispositioner, kun i dette Tilfælde kan Loven tillade en ringere Ansvarlighed hos Debitor. Men en saadan Garanti kan en Arbejderforening ikke give, og derfor maa man blive ved den personlige Ansvarlighed. Den ubegrænsede Solidaritet blev da ogsaa efter lange Anstrængelser anerkjendt af Loven, først ved en preussisk Lov af 27. Marts 1867, senere ved en nordtysk Forbundslov af 4. Juli 1868.

Næsten 20 Aar vare forløbne siden Oprettelsen af den første Forening. I en saa lang Tid maatte dog en betydelig Forandring indtræde baade i det Ydre og i det Indre. I det Følgende skulle vi antyde dette.

Den Kredit, som vilde blive nægtet den Enkelte, blev uden Betænkning tilstaaet en Forening, hvor enhver var ansvarlig for det Hele, og efter faa Aars Forløb var Foreningernes Existens ikke alene sikret, men man havde ikke engang altid Brug for de Penge, der bleve tilbudte.

Det var smukke Resultater af Solidariteten. Af Forsigtighed sørgede man i Reglen for at holde Renten af

Udlaanene lidt højere end nødvendigt, og derved steg Overskudet i den Grad, at den aarlige Dividende beløb sig til 10 à 14 pCt. og mere. Dette var en udmærket Lokkemad, og fra alle Samfundslag strømmede Medlemmer til for at nyde godt af Dividenden. De smaa Kapitalister vilde ikke mere laane deres Penge ud mod en Rente af 4 eller 5 pCt., men lode sig optage paa Forbundsforeningernes Medlemsliste. De smaa Pengemænd drog de store med sig; saa kom Embedsmænd af enhver Art, som vilde anbringe deres mere eller mindre beskedne Spareskillinger «godt», d. v. s. sikkert og med tilsvarende Renter. Alle disse Folk nøjedes med en temmelig passiv Rolle, da man jo kun vilde «spare», ikke arbejde.

Imidlertid lod et nyt aktivt Element ikke længe vente paa sig: det var Handelsstanden. Ogsaa her dannede den lille Bedrift, Smaahandelen, Fortravet; bagefter kom den store Bedrift, den store Handel og Industri, og hvor forholdsvis faa de end vare, var deres Magt og Indflydelse dog langt betydeligere.

Var det af Hensyn til disse Pseudo-Haandværkere og Arbejdere, denne ejendommelige Art af Foreningsmedlemmer, eller er det sket ubevidst, at allerede den første Lovgivning indeholdt en Bestemmelse, som rettede et Øxehug mod Solidariteten? Vi ville ikke afgjøre Spørgsmaalet, men nøjes med at paastaa og ganske kort bevise, at Øxehugget virkelig blev rettet mod Solidariteten.

Indtil Aaret 1867 bestod den principielle Solidaritet. Indtil da anerkjendte man den som den juridisk og faktisk fuldstændig uindskrænkede Ansvarlighed for en Tredjemand eller en Forenings Forpligtelser. Det var ikke Kreditor nægtet at søge Dækning for sit Tilgodehavende

i Fællesformuen; men han var ikke forpligtet dertil. Fik han ikke sit Tilgodehavende betalt, kunde han tage det første, det bedste Medlem og gjøre sin hele Ret gjældende mod ham i den fuldeste Strængheid. Medlemmet havde da Regres til de andre Medlemmer; men han kunde ikke nægte at betale. Nu kom Paragraferne 12, 51 og 52 til Anvendelse, hvori det hedder, at forsaa vidt Foreningens Kreditorer ikke kunne tilfredsstilles af Foreningens Formue, saa hæfte alle Medlemmer for det Manglende, solidarisk og med hele deres Formue, uden at de kunne nedlægge Indsigelse om Deling. Denne Ansvarlighed indtræder dog først, efter at Foreningens Konkurs er bragt til Ende. Naar Konkursen er bragt saa vidt, at man kan lave en Slutningsfordelingsplan (Udkast til endelig Udlodning), paahviler det Bestyrelsen at udfærdige en Beregning (Fordelingsplan), hvoraf man kan se, hvormeget hvert Medlem skal bidrage i Anledning af det ved Konkursen fremkomne Deficit. (Og denne Fordelingsplan kan da ved en Kjendelse af Konkursretten blive umiddelbar exigibel hos de enkelte Medlemmer.) Bliver det derefter paa de Enkelte faldende Beløb ikke berigtiget af en eller flere af dem, og er ogsaa Exekution frugtesløs, saa maa Bestyrelsen ved en ny Plan fordele det derved fremkomne Deficit mellem de øvrige Medlemmer.

Saaledes som Forholdene stode (hvorom senere), var en saadan Modifikation af Solidariteten sikkert nødvendig, den umiddelbare Anvendelse af denne vilde kunne være særdeles farlig for Foreningen; men indeholdt Foreningens Forpligtelser ligeoverfor Kreditorerne da noget mere end en solidarisk Borgen? Og denne Borgen er daarligere end den, som indgaas for en eller anden

privat Gjæld. Hvad forstaaer man dog ved «Tilendebringelse af en Forenings Konkurs»? Naar en Forening gaar fallit, staaer man ikke foran en Række Forretninger, der kunne afvikles uden Vanskelighed og uden Ophold; det kan vare 2, 3, ja 5 og 6 Aar. Og i disse 2 til 6 Aar maa Kreditor vente. Det er neppe for meget sagt, naar man har bemærket, at Solidariteten, som den nu bestaar, er endnu kun et Middel til at bevæge ikke særlig forsigtige Kreditorer til at give Kredit, og at Foreningens eneste Sikkerhed i Virkeligheden er deres Formue α : de enkelte Medlemmers Andele og Reservefonden.

Udadtil fandt Fortsættelsen af denne kapitalistiske Retning i Foreningsvæsenet et Udtryk i Loven af 21. Maj 1871. Denne Lov bestemmer, at de i Loven af 4. Maj 1868 § 1 nævnte Foreninger ikke skulle tabe deres særegne Karakter derved, at man tillader dem at udvide deres Forretningskreds til Personer, som ikke høre til deres Medlemmer. Saavidt vi kunne se, er denne Deklaration den værste Modsigelse indenfor en paa Haandværkeres og Arbejderes Selvhjælp beroende Forening. Hvorledes kan man herefter endnu tale om Institutioner, hvis Formaal er at virke imellem de Samfundslag, for hvem den sædvanlige Kredit ikke staaer aaben? Og denne Bestemmelse lod man komme frem paa en Tid, hvor den usalige Udvikling af vore Kreditforhold tog sin Begyndelse.

En Afslutning, eller i det mindste en foreløbig Afslutning, paa denne unaturlige Tendens blev forsøgt af Schulze-Delitzsch i Aaret 1878 ved en i Rigsdagen indbragt, men hidtil ikke gennemført «Novelle» til Loven om Kreditforeningerne. Dette Forslag søger at afhjælpe den gjældende Ordning paa følgende Maade. Ved enhver

Likvidation til enhver Tid, saalænge Konkursen varer, ogsaa ved Afslutningen af Konkursen, skal man kunne beslutte en Repartition. Ville Medlemmerne ikke yde de reparerede Bidrag, saa skal de kunne exekveres. Naar hertil endnu kommer den Bestemmelse, at Foreningernes Medlemmer skulle have en Andel af mindst 60 Rigsmark, saa maa man nok spørge, om det da endnu er en Solidaritet eller en slet og ret Realkredit, en Sikkerhed, der bestaar i haandgribelige, egenlige Formuedele.

Denne Forandring fandt Sted i Løbet af Tresserne og i endnu højere Grad i den nyeste Tid. Men man maa forstaa os rigtig. Vi have ikke sagt, at alle de tyske Foreninger have undergaaet denne Proces, ligesaa lidt som vi ville sige, at de ovenfor antydede Stadier overalt fulgte paa hverandre paa samme Maade. Vi tale bestandig kun om en Del af Foreningerne, skjønt det jo nok er den største Del; vi tale om en Retning, der endnu ikke har gjort sig gjældende overalt, men som er mægtig, energisk og bestandig griber mere og mere om sig.

Hvad de virkende Aarsager til denne Udvikling angaar, saa kunne de deles i to Grupper, naar man tager Sagen ganske i Almindelighed og ikke overalt søger absolut at gennemføre Delingen. For det første kunne vi nævne de Aarsager, som virke udenfra, altsaa vort hele politiske og økonomiske Liv, osv., og for det andet saadanne Aarsager, som vare tilstede fra Begyndelsen af ved Anlæg og Bestyrelse af Foreningerne, og som efterhaanden have gjort sig gjældende. Det er disse sidste Aarsager, vi ville betragte.

1) Den Bestemmelse, at alle Personer, som kunne forpligte sig kontraktmæssigt, skulde kunne optages, var en Tid lang uskadelig, saalænge visse Ting manglede,

der drog alle mulige Folk til som Medlemmer, saalænge Foreningen virkelig gjaldt for et Institut, hvorved man kunde tilfredsstille en Trang, som det ellers var umuligt at faa tilfredsstillet, og Bestemmelsen var ikke alene ikke farlig, den var nyttig og velgjørende, saalænge og saa vidt Foreningerne virkelig kun bleve grundede og ledede for, som Englænderen Hughes siger, at gjøre Medlemmerne til Mænd, for at lære Medlemmerne, at de ere solidarisk forbundne i mangfoldige Retninger, at lade dem forstaa Værdien af Solidaritet i Arbejde, i Pligter mod de svagere Kammerater, at lære dem at betragte Gevinst og Rigdom kun som Midler til at udføre disse Formaal. Ja, indtil da gave de ogsaa den Velhavende Lejlighed til uinteresseret at anvende sine rigeligere Midler til Bedste for de fattigere Medborgere; men da dette ideelle Formaal var blevet glemt, bleve Forholdene helt anderledes. Det store Antal af Medlemmer skulde nu kun tjene til at forøge Omsætningen, d. v. s. Rente og Provision, Provision og Rente. Man synes dog aldrig at have tænkt paa at lukke denne Port. — Dog, hvad siger jeg? man har rigtignok tænkt derpaa og har oven i Kjøbet ansat en haandfast Portner. Schulze-Delitzsch siger et Sted, at han mener, at ved at gribe Sagen rigtig an vil det lykkes at gjøre alle de Folk til sikre Debitorer, som ved Opfyldelsen af de Pligter, de have paataget sig, ved Redelighed og Orden i Husholdning og Erhverv have vist sig værdige til at faa Kredit, og dette siges udtrykkelig om vore Haandværkere og Arbejdere. Men værdig til at faa Kredit er en Egenskab, som det er noget vanskeligt at slaa fast og konstatere for mange af de Folk, der bestyre Kreditforeninger. Ganske vist kan man saa lægge Vægt paa Vederhæftigheden. Meget godt! Det er jo

let at lade det første Medlemsbidrag eller Aktie, hvad man nu vil kalde det, være saa høj, at de, der kunne opfylde disse Fordringer, maa synes aldeles vederhæftige. Man behøver jo blot at gjøre de 60 eller 80 eller 100 eller 120 Mark til 600 eller 800 eller 1000 eller 1200 Mark, eller man kan lade de maanedlige Medlemsbidrag stige i samme Forhold.

2) Sidestykket til denne Politik findes i en anden Statutparagraf. Kun til Medlemmer af Foreningen (senere blev det ogsaa til Ikke-Medlemmer) skal Krediten gives, og kun forsaavidt deres Personlighed og deres Forhold yde den tilbørlige Garanti.

Men hvor findes Grænsen for Ordet forsaavidt? Man tror neppe sine Øjne, naar man læser, hvad Schulze-Delitzsch skriver endnu i 1876: «Saaledes gik man i de først grundede Foreninger, navnlig i mindre Provinsbyer, i Begyndelsen ikke gjerne ud over 50—100 Thaler.» 50—100 Thaler! Hvad er det imod en saa stærk Vederhæftighed? Atter har man kun forstaaet en Del af hans Ord: «Størrelsen af Forskudene vil altid være afhængig paa den ene Side af de Klassers Behov, hvortil Medlemmerne hovedsagelig høre, og paa den anden Side af Størrelsen af det Fond, som Kassen har disponibelt, og herved maa man da se paa de fremherskende lokale Forhold og paa Foreningens gradvise Opsving.» Man har i den sidste Sætning lagt Mærke til alle Ordene undtagen et, nemlig Ordet gradvis. Men for Opsvinget skulde man nok sørge, derefter bestemtes Størrelsen af Forskudene. Et bedre Sammentræf var vist ikke tænkeligt. Hvori bestod da Opsvinget, naar det ikke var deri: at gjøre Forretninger, mange Forretninger, store Forretninger, lønnende Forretninger? Træk og Modtræk! Paa hver For-

retning fulgte et Opsving, paa hvert Opsving en Forretning. Selv der, hvor man ikke gik saavidt at bruge Ikke-Medlemmer til Spekulationsgjenstande, havde man Spillerum nok. Til Medlemmernes udstrakte Vederhæftighed svarede jo Beløbet af Udlaanene. Hvorfor skulde man da blive staaende ved Hundreder af Mark eller Thaler? En Vexel paa 20 000 Mark tæller jo lige saa meget i Aarsregnskabet som 100 Vexler eller Laanebeviser paa 200 Mark. Og saa gik jo Forretningen saa meget desto glattere, langt mere «forretningsmæssigt». Dog videre. Disse Medlemmer af Haandværker- og Arbejderbanken kunde ikke nøjes med den elementære Vexelomsætning. Lad dem saa meget hellere have Konto Kurant. Hvad havde Schulze-Delitzsch sagt herom? Virkelig ganske vægtige Ord, hvori man atter læste akkurat det, som passede paa det foreliggende Tilfælde. Det hedder i hans ofte nævnte Bog S. 195—96: «. . . . I Virkeligheden er denne Art Pengeomsætning den fordelagtigste og bekvemmeste, der kan tænkes for Laantageren. Han forsikrer sig ved at oprette en saadan aaben og løbende Konto i Banken:

a) At han hvert Øjeblik kan af Foreningens Kasse faa en Sum, der netop passer sig for hans Behov — om ogsaa kun indtil et vist Maximum; og

b) Han kan hvert Øjeblik afbetale, hvad han har tilovers i Forretningen paa den laante Sum, ja endog betale forud udover denne Sum til Brug ved fremtidig Kredit, og saaledes faa Rente af hver Thaler for hver eneste Dag. Saa snart derfor et Antal Forretningsfolk tage Del i vore Foreninger . . . . kan det ikke fejle, at Ønsket om en saadan Form for Krediten maa ytre sig levende hos saadanne Medlemmer.»

Men dette indtraf, og Mere til. Man tager jo ikke alene Del i Foreningen; men man sidder ogsaa i Direktionen, i Bestyrelsesraadet, man taler paa Generalforsamlinger, man sørger for «Gevinsten» — hvad skulde altsaa være i Vejen for at sætte hint Ønske igjennem? Schulze-Delitzsch tilføjer bagefter: «Netop de antydede Omstændigheder, som gjøre Sagen saa fordelagtig for Laantageren, ere til Skade for de kreditydende Kasser.» Dette bliver i Begyndelsen upaaagtet; men senere forklares det paa den naturligste Maade af Verden: «Vi ere overbeviste om, tænker man, at vor Forenings Fader ikke vilde have næret denne eller lignende Betæneligheder, hvis han havde nogen Anelse om, i hvilket Forhold vi staa til vore Medlemmer, de Herrer Arbejdere og Smaa-Erhvervsdrivende.» Man betragte dog det Opsving, Institutionen har taget! Paa en Million Vexelomsætning (deriblandt endog Papirer paa 10, 15 eller flere tusind Mark) kommer 2, 3, 4 og flere Millioner i Konto Kurant! Men hvem er det da, der bidrager mest til at tilvejebringe det statelige Tal paa Side 1 i Aarsberetningen for 1877: Forretninger paa 2200 Millioner Rigsmark? Er det os, Konto-Kurantsbesidderne, eller er det Eder, Vexel- eller Gjældsbevisudstederne? Hvem er det, som man skylder Blomstringen af vore Arbejder- og Haandværkerbanker — os eller Eder? Sikkert have de Herrer Ret til at tale saaledes.

3) Intet har bidraget saa meget til at kvæle og holde nede den ideale, egenlige sociale Spire i Kreditforeningerne, som den altfor tidlig og altfor stærkt udtalte Tendens til at ville have Fordele af Foreningerne. Dividenderne og intet andet end Dividenderne er det, som er Skyld i Kreditforeningernes Forkvakling. Renterne

fastsættes snart udelukkende af Direktionen, snart af Direktion og Bestyrelsesraad i Forening, (det er det sidstnævnte Schulze-Delitzsch holder paa) og de tjene naturligvis først og fremmest til at dække Renterne af de Laan, Foreningen har optaget, derefter til Dækning af Omkostninger af enhver Art, til Henlæggelse til Reservefond, og endelig — last not least — til de yndede Dividender. I Principet kan man naturligvis ikke andet end billige denne Fordeling; men lad os engang betragte Anvendelsen. Det er atter en særlig «forretningsmæssig» Udlægning af nogle velmente Anvisninger af Schulze-Delitzsch, som her træder os i Møde. Han siger, at for at afgjøre, om man vil have en høj eller en lav Rentefod, maa man først gøre sig det klart, i hvilken af de to Retninger man vil slaa ind, om man vil have et overvejende Antal Smaafolk eller Medlemmer paa et højere Trin. Hvis man navnlig gaar ud paa at virke mellem de velhavende Middelklasser, hos hvem det ved Forskud altid drejer sig om større Summer, saa vil en lavere Rentefod altid være at foretrække; thi Størrelsen af Omsætningen hjælper paa den mindre Gevinst ved hver enkelt Forretning, saa at Dividenden trykkes mindre af Rentereduktionen, især naar Driftskapitalen i sig indeslutter en betydelig fremmed Kapital. Men naar man omvendt lægger mere an paa at opbølge den lille Bedrift, hvorved Hovedsagen for Medlemmerne er at faa en lille Kapital samlet ved maanedlige Bidrag, saa synes 1—2 pCt. mere i Rente ikke saa uheldige, da Forskudene ikke ere saa store, og Ønsket om en høj Dividende saa virksomt, at man gjerne bestemmer sig til en Rente af 8—10 pCt. *)

---

*) Jfr. Schulze l. c. p. 249.

Vi indrømme, at Schulze-Delitzsch's Mening er god — men dette skal da ogsaa i dette Tilfælde være alt, hvad vi kunne anerkjende. Lad os dog først blade nogle Sider tilbage i Bogen for at være sikker paa, at der endnu er Tale om Instituter, som ere oprettede og bestemte for Haandværkere og Arbejdere. Hvorfor kunne de store Laantagere give færre Procent i Rente? Fordi der paa Grund af de betydeligere Omsætninger dog falder en hel Del Procent af. Og hvorfor maa da de smaa Laantagere give 1 og 2 Procent mere? Fordi de gjøre saa faa og ringe Forretninger, at man ellers vilde blive utilfreds med Aarsregnskabet! Skulde man da ikke derefter tro, at Foreningerne gik op i det alene, som deres eneste Formaal at danne en Dividendekilde. Vi for vor Del ere afgjort imod en saadan Opfattelse; men Kjendsgjærningerne bevise, hvor isoleret vor Opfattelse er, sammenlignet med den store Masse af Foreninger. Afgjort forkastelig er den af Schulze gjorte Antydning, at 1 eller 2 Procent Rente mere ikke vilde synes de smaa Erhvervsdrivende saa besværlig. Det er et Standpunkt, som man kan holde paa, naar en Nation skal gjøres lykkelig med Told paa Korn og Kjød eller overhovedet med indirekte Afgifter, (det hedder jo saa altid, at Afgiften betales i saa smaa Portioner, at man ikke mærker det;) men i det foreliggende Tilfælde er det virkelig ganske forkasteligt.

Hint System, som kun kommer den store Bedrift til Gode, har allerede tidligere været angrebet. Hvad svarer da Schulze-Delitzsch derpaa? At det er ubegribeligt, at Nogen kan tale om Udplyndring ved Dividendefordelingen, da de to Kategorier af Personer, af hvilke den ene udplyndrer, og den anden udplyndres, jo slet ikke staa hinanden modsatte her. En Udplyndring var jo dog kun

tænkelig, naar Foreningerne toge mere end billigt i Rente og Provision fra den ene Kategori, altsaa fra Kunderne, for saa at give det til de andre, til Medlemmerne i Form af Dividende. Men Kunderne, som give Renterne, ere jo selv Medlemmer, og Dividenden er altsaa egenlig blot en Tilbagebetaling af hvad Foreningen faar til Rest efter Dækningen af Bestyrelsesomkostninger, Tab og Tilskrivning til Reservefondet*). Det er næsten ubegribeligt, hvorledes Schulze-Delitzsch kan tale saaledes, naar man undersøger Tabel C i hans Aarsberetning, som indeholder en Inddeling af Medlemmer efter Stand — naar han blot ikke atter en Gang havde tænkt paa sine forhenværende Delitzscher-Folk og tænkt sig dem som Medlemmer i alle nuværende Kasser. Lad ogsaa Ord som udplyndre og udplyndret gaa ud af Diskussionen, saameget er vist, at i den Million Mennesker, som Schulze-Delitzsch lader tage Del i Bevægelsen, er der hundrede tusinde «Sparere», som aldrig nogensinde søge Laan i Foreningerne, men kun tage Del i Overskudet, eller i det mindste drage fuld Nytte af Foreningen og vælte alle Byrder over paa de Taalmodiges Skuldre; det er «Forretningsfolkene». Man maa blot ikke tro, at hin første Art af Medlemmer opfatte disse Dividender paa 10, 15 eller ofte flere Procent som en ren Bisag, saaledes som Schulze-Delitzsch synes at mene. Hvorfor skulde man ikke tage enhver Fordeel med?

Det er kun et videre Led i Udviklingen, naar man ser, at enkelte Foreninger ikke alene gjøre Rentefoden afhængig af Størrelsen af Forskudet, men ogsaa af Op-

---

*) Jfr. Schulze - Delitzsch: Die Raiffeisen'schen Darlehnskassen. Leipzig 1875 p. 41 og ff.

sigelsesfristen og ved længere Frister tillade en lavere Rentefod end ved kortere. Denne Kjendsgjerning, som levende erindrer om Differentialtolden, kalder Schulze med fuld Ret betænkelig og bemærker, rigtignok med nogen Reservation, at Rentefoden egentlig burde forhøjes med Tilbagebetalingsfristen som ved almindelige Bankforretninger.

4) Hvilke Forventninger har man nu i over 20 Aar næret om Kreditforeningerne som et socialt Lægemiddel? Først holdt man dem for den sande og ædle Kvintessens af den uklare Socialisme i Trediverne og Fyrerne. Senere indskrænkede man sig til i dem at se Lægemidlet for den lille Bedrift, den nye Form for Lavet, svarende til alle den moderne Tids Krav og Interesser; (det var den Gang man talte om Foreningerne som Fremtidens Lav). Man erindre de ovenfor citerede Ord af den konservative Huber, og vi ville kun gjengive en Ytring, som denne Nationaløkonom fremkom med 1859 i Frankfurt a. M. ved en der afholdt Kongres af tyske Økonomer. «Jeg holder ganske paa den fuldstændige Gjennemførelse af Næringsfrihed og er imod enhver Mellemtilstand eller gradvis Overgang, idet jeg minder Dem om hin Advokat, som af Humanitet skar Halen af sin Hund i flere Stykker, fordi det syntes ham for meget at gjøre det paa en Gang. Jeg tror, at der gives en Erstatning for de nuværende Lav: og det er Kreditforeningerne (Genossenschaft), det er den eneste frugtbare Erstatning for Lavene.»

Hvad er da gaaet i Opfyldelse deraf, og hvorledes dømmer nu til Dags en nøgtern Iagttaget? Haandværkerspørgsmaalet er nu mere end nogensinde et uløst Problem, og det vilde være latterligt, naar man overfor

de store Opgaver vilde slaa sig til Ro med en Henvisning til de tyske Kreditforeninger. Principerne ere nok gode og brugbare, ja, vi anse dem endogsaa for nødvendige; men saa behøver man da ogsaa først og fremmest en revideret sand Anvendelse og en langt videre Virkeliggjørelse af dem, end hidtil er sket.

Hvad yder Foreningerne med denne kapitalistiske Tendens, bortset fra hine beskedne Udlaansforretninger paa ikke altid lette Vilkaar — hvad yder den for den lille Bedrift? Den har ingen videre Opgave. Man kan jo spare, man kan jo tjene Penge, hvem der er vederhæftig, kan laane Penge, faa Dividende, høje, bedaarende Dividender, altsaa atter producere Penge og med Penge udrette alt muligt. Hvad er det da atter for en tør, nøgtern Opfattelse af den økonomisk-social-politiske Forenings Opgaver? Allerede Huber beklager sig over, at de ved Kreditforeninger skabte Pengemidler atter splittes atomistisk ad.*) Kreditforeningerne ere jo bestemte for Haandværkere og Arbejdere. Hvad havde nu været lettere og frugtbarere end at sætte Foreningerne i organisk Sammenhæng med denne Stands andre Fornødenheder? Man fortæller os jo, at de give store Overskud, hvorfor vil man da ikke anvende dette Overskud til Løsning af mangfoldige Problemer, hvortil alle Slags Midler mangler, men først og fremmest Penge, Penge og atter Penge. Man mangler Penge til Ordningen af Lærlevæsenet, Svendevæsenet, den tekniske og intellektuelle Uddannelse af Mestrene. Især er man tilbage ved alle Foreningsformaal.

Hvorledes de tyske Erhvervs- og Husholdningsfor-

---

*) Huber l. c. p. 108.

eninger opfatte hele dette Forhold, kan et eneste Tal betegne. I Aarsberetningen finder man i Tabellen *B* en Kolonne, der udviser den Del af Renindtægten, der anvendes til almennyttige Formaal. For hele det tyske Rige bliver det ikke mere end 24 591 Mark, medens der er 8 511 605 Mark Renindtægt, hvoraf 1 873 992 Mark er lagt til Reservefondet, og 6 402 795 er anvist Medlemmerne som Dividende, o: for hver 100 Mark Dividende, altsaa med Fradrag af Reservefondet, have Medlemmerne anvendt 38 Pfennige til allehaande gode Formaal.

5) Ikke fra den oprindelige Plan for Foreningerne, men fra den senere opstaaede «Forretningstendens» har denne Bestræbelse grebet om sig efter at udvide Kredsen af Forretninger til Ikke-Medlemmer. Vi kunne ikke anerkjende nogen af de Grunde, som man plejer at anføre til Fordel for Deklarationen af 21. Maj 1871, der rettede dette tunge Slag mod den oprindelige Ordning. Fra ganske den samme Kilde stammer endvidere den hist og her øvede Praxis, at et Medlem fra sit Hjem af kan erhverve flere Andele i Forretningen paa én Gang. Hertil bemærker Schulze (og vi vilde med Glæde underskrive dette Sted, naar det ikke stod i Strid med saa mange andre af hans Udtalelser), at derved bliver faktisk, om ikke «retligt», materielt, om ikke formelt, en Klasseforskjel statueret mellem Formuende og Uformuende, hvorved man i høj Grad skader Foreningernes vigtige Mission:

«At udjævne denne Klasseforskjel i økonomisk Henseende.»

Vi kunde endnu paavise andre uheldige Forhold i Bevægelsen; saaledes den hyppige Indførelse af hypothekarisk Sikkerhed, der aldeles ikke hører hjemme der, hvor Krediten er saa bevægelig og maa være saa bevægelig;

men vi ville kun betragte hele Retningens Hovedskade, Omformingen eller skulde vi sige Misdannelsen af Solidariteten. Hvortil skulde vel det? Det drejer sig atter kun om en logisk Konsekvens. Forudsætning for Solidariteten er Mangelen paa haandgribelige bestemte Real-Formuegjenstande, Tilstedeværelsen af en vis Interesseoverensstemmelse, saaledes Lighed i social Stilling, i materielle og aandelige Forhold, det gjensidige nøje Kjendskab til Personligheden og Forstaaelsen af alle de Ting, som drages ind i Kredsen af Fællesforetagendet.

Alle disse Betingelser, der ere saa absolut nødvendige, ere aldeles ikke opfyldte i en stor Mængde af de nuværende Kreditforeninger.

Kredit i det Store og i det Smaa ere efter deres Natur saa vidt forskellige, at de ikke kunne behandles af de samme Love og de samme Statuter. Hvor de bringes sammen saaledes som i Kreditforeningerne, dér maa der opstaa en Kamp, hvori den Stærkere sejrer over den Svagere. Denne Kamp har raset længe og er ikke endt endnu — og vi behøve ikke at sige, hvilken af Parterne der er den stærkeste. En Sejr er allerede Lovene af 1868 og 1871 med Hensyn til de Bestemmelser, vi have lært at kjende. Nu er Udviklingen den: mere og mere at nærme sig dette stolte Søsterinstitut: Aktiebanken. Medlemmets Andel bliver en Aktie, Bevismiddel for Berettigelsen til en Dividende.

Ligeoverfor Smaafolkene føres der i Kreditforeningerne, trods det demokratiske Anstrøg, faktisk et diktatorisk Regimente. De forstaa ikke noget af de egenlige Forretninger, det har altid ligget over deres Horisont; de kjende hverken Formen eller Væsenet. De vide intet om de store Omsætninger, hvorpaa enhver Svingning i Ver-

densmarkedet har Indflydelse. De ane ikke, hvilke Værdier en udbredt Kredit giver den kloge Beregner, ligesaa lidt hvor farlig den er selv for den bedste Regnemester; det forstyrrer dem ikke, at et eller andet af Medlemmerne laaner en hel Formue af den fælles Kasse, for hvilken der tilsyneladende er god Sikkerhed, men som under visse Omstændigheder kunde sætte hele Foreningens Existens paa Spil og deres egen med. Der hersker et fuldstændig usandt Forhold mellem Medlemmerne af en saadan Forening, hvis det er rigtigt, hvad Schulze-Delitzsch skriver — og det er rigtigt: «Alle Deltagere have mere end ved nogen anden Klasse af kommercielle Selskaber en alvorlig Anledning til at anvende den allerstørste Forsigtighed med Hensyn til, hvad der forefalder i Foreningen, Direktørernes og Embedsmændenes Forretningsførelse og personlige Forhold, for saa vidt muligt at kunne undgaa de værste Ulykker . . . Men rigtignok bestaar den faktiske Forudsætning deri, at Bestyrelsen ikke paa nogen Maade unddrager sig fra Medlemmernes personlige Varetagelse og Iagttagelse, altsaa fra deres Kritik. Thi da bliver de Enkelte kun prisgivne den øjeblikkelige Bestyrelse uden i mindste Maade at være i Stand til selv at varetage deres Interesser. Men i dette Tilfælde befinde sig Medlemmerne af Foreningen, naar paa den ene Side Bestyrelsens Sæde er saa langt borte, at en personlig Kontrol ikke kan finde Sted, og paa den anden Side, naar Foreningens Formaal og Forretningsomraade gaa ud over deres Fatteevne og unddrager sig deres Bedømmelse.»

Ja, usandt er Forholdet mellem Medlemmerne indbyrdes, usandt den Enkeltes Forhold til Foreningen, usandt det hele System, forsaavidt en Velhavende, ligemeget

af hvilken Stand, der utvivlsomt er vederhæftig, benytter sig af en Kreditbasis, som ikke er skabt for ham og ikke egner sig for ham. Den, der har virkelige, haandgribelige Formuedele, kan naturligvis efter Behag alene eller i Forening med Andre benytte disse Formuegjenstande som Grundlag for sin Erhvervsvirksomhed; for ham er Solidariteten ikke nødvendig, men den bestemte indskrænkede Ansvarlighed, saaledes som Schulze-Delitzsch selv har paavist det. Det nu bestaaende materielle Grundlag for en Forening, saa vidt Ansvarligheden kommer paa Tale, kunde og vilde falde bort, saa snart Foreningen atter blev sig sin ideale og sociale Betydning klar, naar den blev gennemtrængt af Tanken om dens Opgave at hæve de slet stillede ubemidlede Medlemmer, naar den regnede efter, hvor mange Folk den virkelig positivt havde hjulpet, ikke efter hvilke Summer, der vare omsatte, og hvilke Renter, der vare fortjente.

Vi have i det Foregaaende ikke kunnet lade være nu og da at indtage en afvigende Stilling fra Schulze-Delitzsch's. At vi ikke ville forringe hans Fortjenester af en stor Del af Befolkningen, behøve vi ikke at sige; vor Dadel gaar blot ud paa, at Schulze-Delitzsch indrømmer den finansielle og materielle Interesse i sine Foreninger den første og bedste Betydning, om end ikke i Ord, saa dog i Gjerning. Han viser os Aar for Aar Millioner og atter Millioner; men han synes ikke at spørge om, hvorledes disse Millioner danne sig, hvorledes de fordele sig, hvem de atter komme til Gode; han betragter, kunde man sige, altfor meget Kvantiteten i den Sag, han har kaldt til Live, og altfor lidt Kvaliteten. Han søger, arbejder og lever for alt, hvad der kan styrke og fremme Kvantiteten; Kvaliteten derimod spiller kun en Birolle. Han mærker

ikke, at alt det forfejles, som man grundigt tilsigtede, nemlig at hjælpe de trængende Samfundslag. Fra en saa haabefuld Organisation stiger der et Foretagende frem, som atter kommer de heldigt stillede til Gode. Hvad vi have iagttaget indtil dette Øjeblik, er jo ikke Slutstenen paa Udviklingen; denne vil gaa videre intensivt og extensivt — saalænge der ikke fra oven eller fra nedden øves et Tryk for at faa en Forandring indført, saalænge man ikke paany med al Energi slaar Grundlaget fast, saaledes som Schulze-Delitzsch for 30 Aar siden har gjort det, og endnu i enkelte Øjeblikke gør det, naar han ikke netop lader sig blænde af de 2200 Millioners Omsætning.

Man maa atter have den gamle Delitzscher-Aand indført, den Aand, som er forsvundet overalt, hvor Medlemmerne søges fra alle Samfundslag, og den lille Mand bliver trængt tilbage; den Aand, som er forsvundet, hvor det, som man kan paavise i 90 af 100 Tilfælde, er Kjøbmænd, Fabrikanter, Borgmestre, Sagførere, Præster og andre Embedsmænd, som bestyre Foreningerne, — forsvundet, hvor Omsætningen regnes i Tusinder og Millioner, ikke mere i Tiere og Hundreder; forsvundet, hvor Direktører og Kasserer holde sig skadesløse ved Tantième. Saalænge alle disse Ting bestaa, er det ikke værd at tale om Foreningerne som et virksomt socialt Hjælpe- og Lægemedel.
